

**EXTENDED
ABSTRACT****Farahan Carpet Designs and Patterns with a Focus on Farahan Carpet Products****Mohammad Afroogh**

Assistant Professor, Carpet Department, Faculty of Art, Arak University, Iran. nashmine.1982@yahoo.com

Received: 20.01.2020

Accepted: 05.03. 2020

DOI: 10.22055/pyk.2020.15542

Introduction

Markazi province is one of the long-standing centers of Iranian carpet weaving. Farahan is a large area of Markazi province that includes more than 200 villages and weaving centers. Sarough, as a prominent Iranian carpet brand, is one of the most important centers of carpet weaving in Farahan. Farahan carpet, which has been the origination and the first carpet of Markazi province, began to grow, develop, and flourish in the middle of the Qajar period due to the presence of Tabriz merchants and then the establishment of foreign companies in Sultanabad. It was at this time that Farahan Carpet found its true identity with the help of a coherent and coordinated management and exemplary quality of production. Currently, Farahan and Sarough carpets are presented in the most prestigious museums, collections, and galleries around the world. The quality of weaving, brightness and sparkle of colors, and beautiful and varied patterns (which are the result of the attitude, taste, talent, and imagination of Iranian designer artists) have made them unique. As a result, during the ups and downs of economics and art caused by global challenges, they have always been interesting, as components of identity and quality, for the manufacturers in all eras, especially the recent decades.

Farahan Carpet Company is one of the most prominent manufacturers of Farahan carpet, which has been working in this field for almost six decades. This company is based on indigenous, national, and transnational standards and consciously follows a purpose. It examines the needs of the market and the customers in order to offer coherent products with two traditional and modern approaches. The destination and target markets of most of these products include the United States, Europe, and the Far East. In Farahan Carpet, all the steps and production processes from the beginning to the end are performed under the supervision of the company's managers and experts. The lack of resources in the field of Farahan carpets highlights the need for this research.

In sources which briefly refer the carpets of Markazi province and its subordinate cities and villages, such as "Persian carpet" (Edwards, 1989), "Persian carpets" (Hangeldin, 1996), "Ghalin" (Sabahi, 2014), "Study of Persian Carpet" (Jouleh, 2011), and "Golden Sunset of Sarough Carpet" (Sooresafil, 1993), there have also been some brief and general references to Farahan carpet and its villages, such as Sarough. In addition, in recent years,

Keyword: Arak
Carpet
Color
Design and pattern
Sultanabad

studies have been conducted on the carpets of Markazi province (Arak, Farahan, Sarough and Jirya), namely “review, analysis, and introduction of native and original designs and patterns of Arak Carpet weaving school (Sultanabad)” (Afroogh, 2017) and “Study, analysis, and introduction of new and imported (adapted) designs and patterns in the contemporary carpets of Arak (Sultanabad)” (Afrough, 2018). The present study aimed to introduce the Farahan carpet-weaving school and the design and patterns of its carpets in order to study, investigate, and introduce the Farahan Carpet company and its products.

Methodology

The present fundamental descriptive-analytical study used both field and library data collection methods.

Results

One of the most important components contributing to the fame and glory of Farahan carpet is its various designs and patterns in different colors and dimensions which are kept in famous houses, museums, and collections. Such a variety makes it impossible to properly classify the Farahan carpet in terms of its design and pattern regarding the common classifications in the market and knowledge of carpet. Therefore, since the subject of the present research is the study, analysis, and introduction of the designs and patterns of Farahan carpet, it is necessary to study and introduce Farahan carpet as far as possible in terms of design and pattern. Examination of the carpets left from the Farahan carpet-weaving school and their designs and patterns gives us an insight into the depth and vision of domestic and foreign producers in the wide and incessant production of carpets in this region. More importantly, it can be noticed that the monopoly was avoided in the creation of these various designs and patterns. Through the observation of collections inside and outside of the country as well as the old Farahan carpets in the Bazaar of Arak, the designs and patterns of Farahan carpets, including corner medallion design in various shapes and forms, prayer-niche design (tree, column, and vase prayer-niche design), Afshan design with a focus on the large flowers of Palmette flower design (Arak carpet designers' method), hunting, in and out fish design (Farahan fish) in different forms, fish in various shapes (corner medallion design, all over, bird and fish, dogfish, bee fish, hazelnut fish, Heidarzadeh fish, Mashayekhi fish), Mostofi (old-broken and new-curved), bouquet (minaret, mechanical, American Sarough), geography, relic, Sheikh Safi, Haj Khanoumi, Mehrjoo, Farhang, Savarabadi, Kayhani, swirling birds, hunting, visual, and countless other patterns, only the names of which have remained. Tables 1 and 2 show examples of manufactured and recreated carpets with their coordinates, some of which are based on original and old designs, while others are modern and innovative designs of Farahan Carpet Company.

Table 1. Coordinates of the carpets manufactured by Farahan Carpet Company – the carpets recreated based on the old original designs (source: Farahan Carpet Company)

	Name of the design and pattern	Code	Size (cm)	Technique	Picture
1	Paliz	121237	3.15×2.19	Sarough	
2	Jasmine	121232	2.48×1.78	Sarough	
3	Ahoo	121216	2.27×1.75	Sarough	
4	Cheshmeh-ye Sar	121164	1.80×1.60	Cheshmeh	
5	Saghi	121156	6.30×5.80	Cheshmeh	
6	Mahajeran	121130	1.51×2.38	Sarough	

Table 2. Coordinates of the carpets manufactured by Farahan Carpet Company –the modern carpets (source: Farahan Carpet Company)

	Name of the design and pattern	Code	Size (cm)	Technique	Picture
1	Reyhan	120098	8.00×4.00	Cheshmeh	
2	Bon Chenar	120095	1.50×2.50	Cheshmeh	
3	Mahajeran	121076	1.54×2.07	Cheshmeh	
4	Zarnoush	120058	200×300	Cheshmeh	
5	Talkhab	120099	160×260	Cheshmeh	
6	Tafresh	121012	180×123	Meighan	

Conclusion

Farahan Carpet weaving school is one of the most prominent weaving centers in western Iran which began in the 19th century. Farahan carpet with a long history in production and export, has a unique aesthetic and technological quality. The two elements of global fame due to its quality as well as the variety and abundance of Farahan carpets are among the indicators that affect its ability and high capacity to be recreated, produced, and reproduced. Farahan carpet and specifically Sarough are practical-museum carpets. Farahan carpet designs and patterns include various designs of the corner medallion design, prayer-nice design, bouquet, fish, and paisley. Therefore, the mentioned features made Farahan Carpet Company with its coherent management, quality materials, various designs and patterns with both modern and traditional identities to manufacture and export beautiful and quality carpets in a purposeful and conscious manner. The target markets of this company have previously been identified after finding the proper taste, marketing method, and diplomacy of art. The process and stages of production of Farahan carpets in Farahan Carpet Company are done under the supervision of the manager. The dyes and colored yarns used are created by natural dyes in Farahan Carpet dyeing workshops. Wool weaving and carpet weaving are also done naturally and traditionally by women artists and weavers. However, one of the most important steps in this process is the design of the pattern, which is also designed and drawn by talented and skilled expert designers (Professor Davood Borji) as well as young creative experts. Today, Farahan Carpet products are exported to the markets of the United States, Europe, the Far East, and the Persian Gulf Region.

Notes

1. Farahani family started its merchandise and production of this company in the 1950s in the Farahan region located in Arak, Iran.

References

- Dehgan, Ebrahim (2004). History of Arak. Tehran: Zarrin and Simin Publication.
- Sabahi, Taher (2014). Ghalin (abstract from the history and art of oriental carpet weaving). Tehran: Honar-e Gooya and Khane Farhang Publications.
- Mehr al-Zaman, Noban (1997). Name of geographical places in our time. Tehran: Ma Publications.
- Hangeldin, Armen (1996). Persian carpets. Translated by Asghar Karimi. Tehran: Yasavoli Cultural Center Publication.

محمد افروغ*

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۱/۰۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۱۵

پژوهشی در طرح‌ها و نقشه‌های قالی فراهان با تأکید بر تولیدات فراهان کاپیت

چکیده

فراهان، یکی از قطب‌های برجسته قالی ایران است که از نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی با تولید قالی‌های نفیس به شهرت جهانی رسید. نمود این شهرت، قالی‌های ساروق است که یکی از مهم‌ترین کانون‌های بافندگی فراهان است. شاخص‌های کیفی زیباشناختی (طرح و نقش و رنگ) و فن‌شناختی (ریسندگی، رنگرزی، بافت و پرداخت) قالی فراهان به گونه‌ای بود که جامعه غربی برای دسترسی بیشتر به آن، بسیاری از تجار و شرکت‌های خارجی به قصد تولید و صادرات آن در سلطان‌آباد متمرکز شدند. امروزه بسیاری از قالی‌های فراهان در موزه‌ها و مجموعه‌های جهانی نگهداری می‌شوند. فراهان کاپیت، مجموعه‌ای برجسته در تولید قالی فراهان با شش دهه سابقه است که به صورت ضابطه‌مند و ساختارمند محصولاتی با رویکردی جدید و آگاهانه و هدف‌مند را به مقصد بازارهای داخلی و خارجی تولید و عرضه می‌کند. از این رهگذر قالی‌های تولیدی فراهان کاپیت با دو نگرش مدرن و امروزی و سنتی (البته با تغییرات بنیادین در ساختارهای زیباشناختی شامل طرح، نقشه و رنگ و فن‌شناختی شامل پشم دستریس، رنگرزی گیاهی، بافت کیفی)، بافته می‌شود. این مقاله بر آن است تا ضمن مطالعه، تحلیل و معرفی مکتب قالی بافی فراهان و نمونه‌هایی از قالی‌های قدیمی فراهان، به معرفی مجموعه فراهان کاپیت (تولید قالی‌های فراهان)، بپردازد. مقاله حاضر از نوع بنیادین و روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و گردآوری داده‌ها توأمان به صورت میدانی و کتابخانه‌ای است.

کلیدواژه:

سلطان‌آباد

اراک

قالی

طرح و نقش

رنگ

مقدمه

تبارشناسی و موقعیت جغرافیایی شهرستان فراهان

تصویر ۱

نقشه و موقعیت جغرافیایی فراهان در استان مرکزی
 منبع: fa.wikipedia.org

واژه فراهان به طور قطع، مرکب از دو عضو است که خوش بختانه هر دو عضو زنده و در اسما امکانه متداول می باشند. «فره» به فتح اول و ثانی به معنی «شکوه» و عضو دوم یعنی «آن» یکمن علامت جمع باشد (دهگان، ۱۳۸۸: ۵۶). بر این اساس «جمع دو واژه به معنای سرزمین مجد و عظمت یا جایگاه گزیدگان و آزادگان است» (مهرالزمان، ۱۳۷۶: ۳۵۵). لغت‌شناسان فراهان را فشرده واژه «فراهامون» می دانند، سرزمینی که از یکسر به خورمه و از سویی به تفرش و از سوی دیگر به کمیجان کشیده شده بود فرا هامون نامیده می شد^۱. یونانیان آن را «مدیا» می نامیدند برخی گفته اند فراهان را طهمورث بنا کرد و دارالملک آن را ساروق کرد برخی نیز گویند فراهان را پوران دختر خسرو ساخته است) فراهان شامل ناحیه پهناوری میان شهرستان های اراک و تفرش و آشتیان و سرحدات همدان است. تاریخ قم کهن ترین سندی است که در آن نامی از فراهان آورده شده، این سند مربوط به سال ۳۷۸ هجری قمری یعنی بیش از هزار سال پیش که در آن زمان روستای فراهان جزء شهرستان قم بوده است^۲. حمدالله مستوفی در نزهت القلوب می نویسد: فراهان ولایتی است و در دیه ها معتبر بود، دیه ساروق را دارالملک آن جا و طهمورث ساخت، اکنون دولت آباد و ماستر معظم قرای آن جاست.

فراهان واقع در استان مرکزی، منطقه تاریخی و کهنی است که بخشی از سرزمین تاریخی فراهان بزرگ بوده است. این منطقه از شمال به شهرستان ساوه و از غرب به شهرستان های تفرش و آشتیان و از جنوب به شهرستان اراک و خُنداب و از شرق به کمیجان اتصال می یابد (تصویر ۱). این منطقه در دوره های پیشین بزرگ تر بوده و به مرور در تغییرات کشوری، کوچک شد. فراهان قدیم شامل منطقه تفرش، آشتیان، کمیجان و شازند و محلات بوده است. فراهان از سال ۱۳۸۹ به طور رسمی به شهرستان تبدیل شد و دارای دو بخش مرکزی و خنجین است. دشت فراهان بیش از دویست و یا حتی بیش تر، روستای کوچک و بزرگ را در خود جای داده است که در گذشته همگی آن ها از کانون های بزرگ بافندگی اراک به شمار می رفت. که از آن جمله می توان به ساروق و جیریا، اشاره کرد. مشاهیر بسیاری هم چون «قائم مقام فراهانی، میرزا تقی خان امیرکبیر فراهانی» و بسیاری از مفاخر فرهنگ، سیاست و هنر این مرز و بوم از پهنه سرزمین پرافتخار فراهان درخشیده اند.

فراهان هسته اصلی مکتب قالی بافی سلطان آباد (اراک)

هنگامی که صحبت از قالی سلطان آباد می شود، در حقیقت اشاره به فراهان است. فراهان خاستگاه و شاکله اصلی مکتب قالی بافی سلطان آباد یا اراک امروزی است. بهترین و کیفی ترین قالی اراک، مربوط به منطقه و کانون های بافت فراهان بوده است. که سرآمد آن، قالی های بافت ساروق بوده است. «از بین قالی های ایرانی، قالی فراهان از جمله قالی هایی است که در جریان قرن گذشته به خصوص در سایه توجه تجار تبریزی به طور گسترده ای به بازارهای مغرب زمین صادر شده است (هانگلدین، ۱۳۷۵: ۵۵). قالی فراهان «در انگلستان رواج زیادی پیدا کرد زیرا ظرافت و زیبایی بی پیرایه طرح های آن که با سبک خانه آرای انگلیسی هماهنگی داشت، مورد توجه شدید مردم آن دیار قرار گرفته است و به همین دلیل است که این قالی را «قالی جنتلمن» نامیده اند. قالی های فراهان در ابعاد به طور کلی متوسط و به شکل مربع مستطیلی بودند که طول

قابل توجهی داشتند (مثلاً ۲×۴ متر) و آن‌ها کله یا کَلگی نیز می‌نامیدند. حاشیه‌های آن‌ها معمولاً دارای ۳ تا ۷ قاب بود. نقش هراتی در قاب اصلی حاشیه قرار داشت و گاهی نیز در قالی‌های قدیمی زمینه حاشیه به رنگ سبز بود» (پیشین). منطقه فراهان به لحاظ قدمت پیشینه‌ای دیرین‌تر از سلطان‌آباد یا اراک امروزی دارد، از این رو در استان مرکزی، فراهان بنا بر روایت شفاهی و کتبی که از نظر گذشت، یکی از قدیم‌ترین کانون بافندگی غرب ایران و اراک به شمار می‌رود. فراهان به خاطر وسعت، تراکم و تمرکز روستاها و آبادی‌های فعال در قالی‌بافی، یکی از مناطق مهم تولید قالی‌های روستائی در ایران به شمار می‌رود. به‌گونه‌ای که روستاهایی هم‌چون ساروق، جیریا و غیاث‌آباد، از مهم‌ترین روستاهای تولیدکننده قالی در این منطقه به شمار می‌رفت.

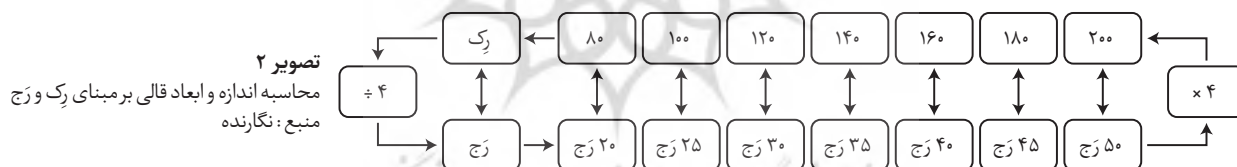
ساروق : برجسته‌ترین کانون بافت فراهان

ساروق، شهر امروز و روستای دیروز، در شمال شهرستان اراک و یکی از روستاهای بخش فراهان بود که در اواخر دهه ۸۰ شمسی با تبدیل شدن فراهان به شهرستان، این روستا نیز تبدیل به شهر تبدیل شد. «روستای کهن ساروق که در قرن چهاردهم توسط جغرافی‌دان عرب زبان، «مستوفی قزوینی» توصیف شده است، در حدود ۴۰ کیلومتری شمال سلطان‌آباد واقع شده و نام ساروق با نام یک نوع قالی پیوند خورده که براساس سفارش تاران اروپایی و به تعداد زیاد بافته می‌شده است» (صباحی، ۱۳۹۳: ۳۶۹). در گذشته به واسطه هنر قالی‌بافی و آفرینش قالی‌های با کیفیت، شهرت جهانی یافت که حاصل آن ثبت در سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو^۲) و پذیرش در منظومه برند جهانی قالی ایرانی است. «تاریخ انتشار قالی ساروق نسبتاً متأخر است (حدود نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی). این قالی‌ها و به خصوص قالی‌های قدیمی آن به دلیل نقش ملیح و ظریف‌شان، رنگ‌های ملایم و زنده‌شان و بافت بسیار دقیق و محکم‌شان، به حق مورد توجه فراوان قالی‌شناسان و خبرگان در امر قالی می‌باشند. این قالی‌ها دارای ویژگی‌های اصیل بسیار معین و آشکاری هستند و این امر نه تنها از دیدگاه عناصر تزئینی آن صادق است بلکه از دیدگاه سبک آن نیز که از طریق پاره‌ای صلابت در بازسازی بعضی از نقش‌های گل دار مشخص می‌شود، صدق می‌نماید» (هانگلدین، ۱۳۷۵: ۸۳). استحکام ساختار، زیبایی طرح و دلنشین بودن رنگ‌ها که از میان سایه‌های آرام و ملایم انتخاب می‌شد، موجب شده بود که قالی ساروق در طی قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم بیش از هر قالی دیگری به غرب و به ویژه به آمریکا صادر شود (پیشین). در گذشته هنر و صنعت قالی بافی بیش از ۶۰ درصد پیشه و حرفه مردم این ناحیه را به خود اختصاص می‌داد. به‌ویژه از زمانی که جنبه تجاری یافت و مورد توجه جامعه جهانی قرار گرفت و قالی‌های آن توانست محیط زندگی و محل کار فرنگیان و به‌طور خاص آمریکا را رنگین از طرح، نقش و رنگ خود کند. در حالی که باید گفت این حرفه در حال حاضر در ساروق به کم‌تر از ۱۰ درصد رسیده است و به‌صورت استثناء و انگشت شمار این حرفه دنبال می‌شود. «جنس چله در قالی ساروق از نخ پنبه است و نوع گره، نامتقارن و با تراکم گره متغیر از ۱۶۰۰ تا ۴۹۰۰ گره در هر دسی‌متر مربع و دو پود از جنس نخ پنبه که از میان تارها می‌گذرند، یکی سُئل و دیگری کشیده که گه‌گاهی به رنگ‌های صورتی یا لاجوردی است. در برخی نمونه‌ها بعد از هر پنج یا ده رج، یک پود تکمیلی سوم نیز افزوده می‌شود. دقت در بافت و فراوانی پوده‌ها، فشردگی قابل توجهی را در قالی ساروق ایجاد می‌کند، اما کیفیت

مواد به کار گرفته شده اغلب موجب می‌شود که در گذر زمان فرش سریع‌تر نازک و ساییده شود» (صبحی، ۱۳۹۳: ۳۶۹).

مختصات فنی (گره، رج‌شمار، ابعاد، رنگ) قالی فراهان

نوع گره به کار رفته در قالی فراهان به صورت توأمان، متقارن و نامتقارن^۴ است. در گویش و ادبیات قالی بافی اراک و فراهان، از گذشته‌های دور همواره واژه رک یا رک‌شمار برای محاسبه اندازه نقشه به کار می‌رفت. در صورتی که از یکی دو دهه گذشته و در حال حاضر در کنار رک و البته به جای آن، از واژه رَج یا رج‌شمار استفاده می‌شود. رک عبارت است از: یک ردیف گره (کوچک‌ترین واحد و میزان محاسبه اندازه و ابعاد قالی) عرضی قالی. میزان محاسبه نقشه فرش در اراک بر اساس رک یا رک‌شمار است که در مقیاس ۱/۴ یا (یک چارک) معادل ۲۶ سانتی‌متر است و خود چارک، ۱/۴ زرع است. اما رج در میزان محاسبه رج‌شمار، معادل ۵/۶ سانتی‌متر یک گره زری می‌باشد. برای مثال، وقتی گفته می‌شود یک قالی ۴۰ رج، یعنی بر اساس محاسبات بالا، ۴×۴۰ که می‌شود ۱۶۰ یعنی این قالی ۱۶۰ رک است (شکل ۲). ابعاد قالی فراهان متنوع است که عبارت است از: پُشتی شامل تک گلی، منظره و مُبلی (۷۰×۹۵، ۹۵×۹۵، ۵۰×۵۰)، خَرک یا دَه گره بیست گره (۱۳۰×۶۵)، ذرع و نیم (۱۵۶×۱۰۴)، دو ذرع (۲۰۸×۱۳۰)، پرده‌ای (۲۶۵×۱۶۵)، شش متر (۳۱۲×۲۰۸)، هفت متر^۵ (۳۲۰×۳۲۰، ۲۲۰×۲۲۰، ۲۲۰×۳۲۰) نُه متری (۳۵۵×۲۵۵)، دوازده متری (۳۵۵×۲۵۵) سانتی‌متر، می‌باشد.

حرفه رنگرزی یکی از مهم‌ترین مشاغل وابسته به هنر، صنعت قالی بافی در فراهان بود که از گذشته‌های دور و توسط مردان و یا بافندگان در روستاها انجام می‌گرفت. در سرتاسر جغرافیای فراهان و در همه ادوار به جز دهه‌های اخیر که حضور رنگ‌های شیمیایی نمود برجسته‌تری یافته است، همواره از رنگ‌های طبیعی و گیاهی در بافت قالی استفاده شده است. که این مؤلفه سهم مهمی در مرغوبیت، مطلوبیت و شهرت قالی فراهان داشته است. امروزه با گسترش رنگ‌های شیمیایی و البته نوع با کیفیت و با ثبات آن، تولیدکنندگان و بافندگان توأمان از رنگ‌های گیاهی و شیمیایی استفاده می‌کنند. یکی از نکات قابل توجه در استفاده از تعداد رنگ‌ها و طیف‌های رنگی در قالی فراهان این است که به لحاظ کمی، تعداد رنگ‌ها رشد قابل توجهی نداشته است. رنگ‌های مورد استفاده در قالی فراهان در گذشته از ده الی دوازده رنگ تجاوز نمی‌کرد اما امروزه این تعداد، با کمی افزایش به عدد هجده تا بیست رسید. البته این رقم برای قالی‌های پشمی است و ممکن است در برخی از مناطق استان مرکزی هم چون ساوه، آشتیان و غیره که سنت بافت قالی کرکی یا ابریشمی پدیدار گشته است، این رقم افزایش یابد. رنگ‌هایی که در گذشته در قالی‌های فراهان به کار می‌رفت عبارت بود از: طیف گوناگونی از رنگ قرمز (قرمز سیر، قرمز صورتی، قرمز روناسی،

ارغوانی) به خصوص در قالی‌های بافت قدیمی، رنگ سفید عاجی یا آبی سیر را در زمینه آن‌ها می‌بینیم. رنگ نقش‌ها عمدتاً سبز و یا زرد، نارنجی و قرمز است.

انواع طرح و نقشه قالی فراهان و نمونه‌هایی از آن

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر در شهرت و شوکت قالی فراهان، وجود انواع طرح‌ها و نقشه‌های متنوع در رنگ‌ها و ابعاد متنوع و گونه‌گون است که در خانه‌ها، موزه‌ها و مجموعه‌های معروف جهانی نگهداری می‌شود. این کثرت تنوع باعث می‌شود که به هیچ روی نمی‌توان قالی منطقه وسیع فراهان را در حوزه طرح و نقش آن‌گونه که بایسته و شایسته است، طبقه‌بندی نمود، آن‌هم طبقه‌بندی رایج در بازار و دانش فرش‌شناسی. از این روی چون موضوع مقاله بررسی، تحلیل و معرفی طرح‌ها و نقشه‌های قالی فراهان است، ضرورت دارد تا جایی که ممکن است به صورت اکمل قالی فراهان از نظرگاه طرح و نقش مورد مطالعه، بررسی و معرفی قرار گیرد. با نگاهی به قالی‌های بازمانده از مکتب قالی‌بافی فراهان و طرح و نقش آن‌ها، می‌توان به عمق بینش و چشم‌انداز تولیدکنندگان داخلی و خارجی در تولید گسترده و بی‌وقفه قالی در این منطقه و مهم‌تر از همه با فراغ بال و پرهیز از انحصار در آفرینش طرح‌ها و نقشه‌های متنوع، پی برد. از این رهگذر و با رصد مجموعه‌های داخل و خارج و نیز قالی‌های قدیم فراهان در بازار اراک، طرح‌ها و نقشه‌های قالی فراهان، شامل انواع طرح و نقشه لچک و ترنج در قالب و شکل‌های متنوع، محرابی (محرابی درختی و ستونی، گلدانی)، افشان با محوریت گل‌های درشت شاه‌عباسی (شیوه طراحان قالی اراک)، شکارگاه، ماهی درهم (ماهی فراهان) در قالب‌های مختلف و شکل‌های متنوع ماهی (لچک و ترنج، سرتاسری، مرغ و ماهی، سگ ماهی، ماهی زنبوری، ماهی فندقی، ماهی حیدرزاده، ماهی مشایخی)، مستوفی (قدیم-شکسته و جدید-منحنی)، دسته‌گلی (گل دسته، دستگهی، ساروق باب آمریکائی)، جغرافیا، زیرخاکی، شیخ صفی، حاج خانومی، مهرجو، فرهنگ، سوارآبادی، کیهانی، چرخش پرنده، شکارگاه، تصویری و بی‌شمار نقشه دیگر که صرفاً نامی از آن‌ها باقی مانده است (در ادامه نمونه‌هایی از قالی فراهان نشان داده شده است). از

میان انبوه طرح‌های یاد شده، طرح ماهی خُرده یا هراتی، به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین و ماندگارترین طرح‌ها و نقشه‌های منطقه فراهان، از گذشته تاکنون استمرار داشته و به حیات خود ادامه داده است. در تصاویر ۳ تا ۶، نمونه‌هایی از قالی‌های بافت فراهان نشان داده شده است. بافت این قالی‌ها مربوط به قرن ۱۹ میلادی است، یعنی زمانی که شرکت‌های اروپایی هم‌چون «زیگلر» در سلطان‌آباد و اراک فعال بودند. به‌طور کلی رنگ‌های به‌کار رفته در قالی فراهان عبارت است از: لاک‌ی (قرمز)، سورمه‌ای، سبز سیر، سبز روشن، کرم، بژ، مسی، حنایی، قهوه‌ای، آبی گلناری، ماشی، دوغی، شتری، طلائی، زیتونی، زرد، زرد خردلی، پوست پیازی، مسی. انواع رنگ‌ها در قالی اراک عبارت است از: کاه، برگ مو، پوست انار، اسپرک، بوته خاردار وُرگ^۷، گل شقایق وحشی^۸، گل زبان در قفا^۹، نوعی گل شبیه به تمشک به رنگ آبی - ارغوانی است. به هنگام نوروز، تخم مرغ‌ها را در این گل می‌جوشانند. پوست تخم مرغ‌ها به رنگ سبز فسفری (پسته‌ای - فسفری) می‌شد. هم‌چنین در گذشته یکی از مهم‌ترین رنگ‌های قالی اراک، رنگ خاصی از آبی آسمانی بسیار زیبا بود که از خواباندن سوده یا دم قیچی مسی (بُراده آهن) در ماست ترش به مدت ۱۰ الی ۲۰ روز به دست می‌آمد.

تصویر ۳

طرح افشان شاه‌عباسی، فراهان، تولیدات زیگلر
 منبع: www.carpetmode.com

بکره

فصل نامه، دانشکده هنر؛ دانشگاه شهید چمران اهواز
پژوهشی در طرح‌ها و نقشه‌های قالی فراهان با تأکید بر تولیدات فراهان کارپت
دوره هشتم شماره هجدهم - زمستان ۹۸
۲۷

تصویر ۴

نمونه‌هایی از قالی فراهان
راست: طرح مستوفی

فراهان www.1stdibs.com/matcameron.com

تصویر ۵

نمونه‌هایی از قالی‌های اولیه فراهان
منبع: www.pinterest.com

تصویر ۶

نمونه‌هایی از قالی‌های فراهان
منبع: www.esalerugs.com
www.pinterest.com

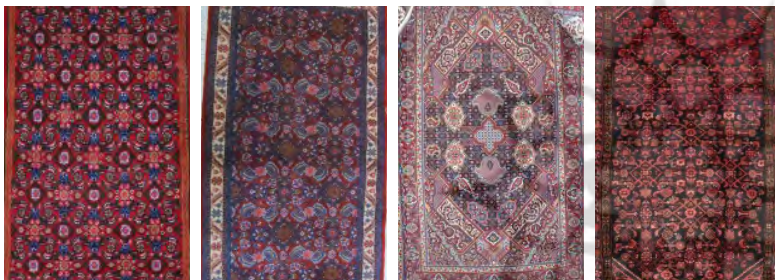

۱. ماهی درهم: برجسته‌ترین طرح و نقشه فراهان

طرح ماهی درهم یا هراتی، یکی از نقشه‌های دیرین و اصیل قالی ایران است که براساس شواهد و نظریات محققان، خاستگاه آن شرق و منطقه خراسان و مشخصات هرات است که از زمان تیموریان یکی از مراکز فعال هنری بوده است. نقشه ماهی یا هراتی، یکی از نقش‌های اصیل و قدیمی با سابقه طولانی در منطقه اراک است. این نقشه، یک طرح فراگیر و رایج در همه کانون‌های بافندگی اراک است. به‌گواهی منابع موجود تاریخی و نمونه‌های قدیمی، ابتدا در قالی فراهان نمودار گشت. طرح و نقشه ماهی فراهان «از طرح‌های قدیمی منطقه اراک به‌ویژه در دهستان فراهان است. این طرح که مشابه آن در مناطق دیگری هم چون کردستان، [همدان، ملایر، حسین‌آباد]، زنجان، خراسان، تبریز، جنوب خراسان و غیره نیز دیده می‌شود، در اراک با شیوه‌های معروف به نقشه‌های ماهی زنبوری و ماهی فراهان

انواع نقشه ماهی فراهان

مشایخی	آدابی	مرغ و ماهی	زنبوری	سگ ماهی
کف ساده	حیدرزاده	فندقی	لچک و ترنج	یک سره

تصویر ۷

انواع نقشه ماهی فراهان

منبع: www.bandkntted.com

www.pinterest.com

طراحی و بافته می‌شود» (ژوله، ۱۳۹۰: ۱۹۰). این نقشه در سایر مناطق و مکاتب قالی بافی ایران نیز رایج است و در ابعاد و اندازه‌های مختلف از اندازه پشتی گرفته تا اندازه‌های بزرگ پارچه، بافته می‌شود. نقش مایه ماهی (برگ‌ها و گل میانه) در سایر مکاتب بافندگی نظیر خراسان (بیرجند)، تبریز و مهم‌تر کردستان به صورت ریزتر (ریز ماهی سنه^۱) و در اراک به صورت متنوع هم به صورت درشت و بزرگ (مرغ و ماهی، سگ ماهی^۱) و هم ریز و ظریف (ماهی زنبوری) و هم چنین با تغییراتی در شکل و ساختار طرح و مؤلفه‌های هم‌نشین هم در ترکیب بندی، جابه‌جابه و کم و زیاد کردن نقش مایه‌ها در زمینه (ماهی حیدرزاده و کف ساده)، بافته می‌شود. بر این پایه می‌توان از نمونه نقشه‌های ماهی که بعدها توسط تجار غیر بومی و یا طراحان اراک با تغییراتی در شکل و ترکیب بندی به وجود آمد و در نظام بافندگی اراک رایج شد، نام برد (نمودار ۱، تصویر ۷). واقعیت آن است که طرح و نقشه ماهی در منطقه فراهان بسیار گسترده از سایر مناطق و کانون‌های بافندگی که این نقشه در آن جا رایج است، مورد استقبال بافندگان فراهان قرار گرفت. گواه صدق این گفتار، تنوع فرم و شکل نقش مایه ماهی در قالب‌های مختلف و رنگ بندی‌های گونه‌گون است که از آن جمله می‌توان به ماهی یک سره (تصویر ۸)، لچک و ترنج، بدون ترنج و غیره اشاره داشت. توجه به این طرح برجسته شد که طراحان و سفارش دهندگان [تولیدکنندگان] در شکل و ساختار طرح و نقش مایه ماهی و رنگ بندی این نقشه دخل و تصرف نموده و بر مبنای سلیقه و خلاقیت و ابتکار خویش، انواع نقشه‌های ماهی را طراحی و عرضه کنند. طرح‌های ماهی حیدرزاده، مرغ و ماهی و غیره از این دست به شمار می‌رود.

۲. طرح و نقشه دسته‌گلی

طرح و نقشه دسته‌گلی (دستگاهی، گل دسته، ساروق باب آمریکائی)، از اصیل‌ترین و رایج‌ترین نقشه‌ها و طرح‌های قالی اراک و استان مرکزی است. «در پایان جنگ جهانی اول یک شرکت آمریکایی تجارت فرش از میان نقشه‌های متداول در ساروق و اراک طرحی توسط طراحان آن روزگار مطابق سلیقه آمریکائیان طراحی و توسط بافندگان ساروق بافته و راهی آمریکا شد که بعدها به ساروق آمریکایی شهرت یافت. فرش‌هایی دو پود با پرز بلند در اندازه‌های متفاوت در زمینه‌ای قرمز با حاشیه سرمه‌ای و یا بزروشن با حاشیه سرمه‌ای به تعداد زیادی بافته و به آمریکا صادر شد. این طرح‌ها فاقد لچک‌های چهارگانه بوده و ترنج میانی نیز اکثراً برخلاف ترنج‌های سنتی فرش‌های ایران، فاقد خطوط حد فاصل ترنج و متن است. در متن این فرش‌ها دسته‌های گل و برگ‌های پیچیده بزرگ که اطراف آن‌ها با گل‌های کوچک پوشیده شده به صورت مجرد و جدا از هم دیده می‌شود» (صباحی، ۱۳۹۳: ۲۹۳). همان‌گونه که گفته شد به دلیل پسند و استقبال جامعه آمریکا از این نقشه به نقشه «ساروق آمریکایی» یا «باب آمریکا» و با توجه به علاقه‌ای که آمریکائی‌ها به رنگ صورتی دوغی نشان دادند، به «دوغی آمریکایی»، نیز شهرت یافت و از آن پس در سرتاسر جغرافیای اراک و حتی استان مرکزی بافته و عرضه شد. «رنگ صورتی خاصی که در قالی‌های طرح دسته‌گلی به‌کار می‌رود و به دوغی معروف است، از رنگ‌آمیزی پشم با رنگ دهنده‌ها و کاهنده رنگ به‌طور مستقیم به دست می‌آمده است. به این ترتیب که پشم را به مدت دو ساعت در حمام رنگ شناور می‌کردند که این حمام رنگ شامل زاج، روناس و ماست یا دوغ بوده است. بعد از دو ساعت، رشته‌های پشم ساعت‌ها در زیر آب جاری رها می‌شد تا رنگ خود را از دست بدهند و به یک نوع طیف رنگی صورتی برسند» (پیشین). امروزه پس از گذشت زمان بسیار، القاب یاد شده نه تنها فراموش نشده بلکه کم و بیش در بین بازاریان پیشکسوت فرش ایران و اراک رایج است. این نقشه هم‌اکنون به وفور در روستاها و کانون‌های بافت اراک با انواع مختلف طرح و ابعاد در ترکیب بندی، هم‌نشینی، جاگذاری و تغییر جای گل دسته‌ها و رنگ بندی در زمینه و اندازه‌های متنوع خُرک، زرع و نیم و دو زرع، بافته و در بازار عرضه می‌شود. امروزه تولیدکنندگان در رنگ معروف زمینه آن که دوغی بود، تصرف نموده و قالی‌های دسته‌گلی با زمینه کرم، سفید، سرمه‌ای و آبی و حاشیه‌هایی با رنگ‌های متضاد با زمینه دیده می‌شود. یکی از ویژگی‌های طرح دسته‌گلی، قدرت مانور و اختیار بافنده در تغییر دسته گل‌ها، اضافه و کم نمودن حجم، تغییر جهت، پُرکاری یا خلوت کردن فضای زمینه و پیرامونی زمینه و یا اضافه نمودن عناصری جدید به نقش مایه گل دسته‌ها است. به‌گونه‌ای که در برخی طرح‌ها، گلدان‌هایی در میانه زمینه هم‌نشین گلدسته‌ها می‌شوند. ذکر این نکته ضروری است که به دلیل استقبال جامعه آمریکا، تولیدکنندگان کرمانی نیز شروع به تولید این نقشه کردند اما اقبالی نیافتند. این نقشه به صورت‌های سرتاسری، لچک و ترنج، بدون لچک و ترنج، کف ساده، کله گاوی، تخم مرغی، کتبیبه‌ای، ترکیب با شکارگاهی (کومه‌ای) و توپی نیز بافته می‌شد. در تصویر ۹، نمونه‌هایی از نقشه و طرح دسته‌گلی با رنگ بندی متنوع نشان داده شده است.

تصویر ۸

نقشه با ماهی یکسره، فراهان
منبع: www.teppich-thomas.de

تصویر ۹

طرح و نقشه دسته گلی با دسته گل‌ها و رنگ‌های
 متنوع، مجموعه مهاجرانی
 منبع: نگارنده

تصویر ۹

نمونه‌هایی از قالی‌های طرح و نقشه دسته گلی،
 بافت فراهان
 منبع: نگارنده

مجموعه فراهان کارپت:

برجسته‌ترین تولیدکننده استان مرکزی و تنها تولیدکننده قالی فراهان

مجموعه فراهان کارپت، ساختار و مدیریتی منظم و منسجم بر مبنای نگاه و نگرش ملی و فراملی است که توانسته است با خلاقیت و ابتکار در طراحی نوآورانه و مدرن و تولید طرح‌های جدید، بازطراحی نقشه‌های قدیم فراهان با نگاه امروزی و هم‌چنین ترکیب، تلفیق و هم‌نشین کردن نقش مایه‌های قالی‌های قدیم فراهان با نقش مایه‌های ابتکاری و طراحی نقشه‌ای سنتی - مدرن، توانسته است یکی از موفق‌ترین تولیدکنندگان و نام‌آوران قالی دست‌بافت ایران، استان مرکزی و منطقه فراهان باشد. رسالت این مجموعه، علاوه بر بازگرداندن و زنده کردن مجدد شهرت و حیات قالی فراهان و نمود آن یعنی قالی ساروق به جهان امروز، بر فعال نمودن چرخه اقتصاد هنر بومی این منطقه استوار و مؤکد است. در این میان فرآیند تولید سنتی از رسیدن پشم، رنگرزی طبیعی با انواع رنگ‌های گیاهی، معدنی و جانوری تا بافت کیفی و طراحی نقشه بر مبنای بینش و تفکر و مهم‌تر از همه نیازسنجی بازار و کاوش سلیقه مشتریان داخلی و خارجی، از مهم‌ترین و برجسته‌ترین شاخص‌ها در تولید، عرضه و صادرات قالی فراهان در مجموعه فراهان کارپت است. همه این مؤلفه‌ها و رعایت جزء به جزء آن‌ها باعث گردید تا در بخش دوم این مقاله، این مجموعه، فرآیند تولید و محصولات تولیدی آن یعنی انواع متنوعی از قالی فراهان، قالی‌هایی با طرح‌های ابتکاری و خلاقانه (مدرن و نیمه مدرن) به کمال، معرفی گردید.

خانواده فراهانی و تولید قالی

خانواده فراهانی (تصویر ۱۰) به‌عنوان یکی از خانواده‌های برجسته و مطرح در تولید قالی، فعالیت‌های تولیدی و تجاری خود را در دهه ۱۳۳۰ هجری شمسی و با حاج روح‌الله فراهانی آغاز نمود. وی از هنگامه آغاز، مسیری را پایه‌گذاری نمود که امروزه و پس از گذر از دهه‌ها و راهی پر فراز و نشیب، با تلاش حاج احمد فراهانی به یکی از قطب‌های تولید قالی ایران و مشخصاً استان مرکزی تبدیل شده‌است. امروزه قالی فراهان با برند «فراهان کارپت» توسط حاج حسن و حسین فراهانی فصل نوینی از حیات و شهرت خود را طی می‌کند. در حال حاضر منطقه وسیع فراهان، اراک و روستاهای پیرامون، عرصه تولید قالی‌های برند فراهان کارپت است که قلمرو حضور و نمایش آن به فراسوی مرزها می‌رسد. تولید قالی‌های با کیفیت و با دوام، رنگ‌بندی‌های زیبا، ابعاد مختلف، استفاده از مواد و مصالح مرغوب، پشم دستریس، رنگ‌های طبیعی و گیاهی و استفاده از انواع طرح‌ها و نقشه‌های خلاقانه و نوآورانه، الگوبرداری از طرح‌ها و نقشه‌های متنوع و بی‌شمار قالی‌های قدیم و اصیل فراهان بر مبنای تغییر در کالبد، ساختار و نقش مایه‌ها، رسالت و نظام‌نامه شرکت فراهان کارپت است که در طول شش دهه فعالیت سرلوحه تولید قرار گرفته است.

تصویر ۱۰
 خانواده فراهانی از راست به چپ:
 حاج روح‌الله
 حاج احمد
 حاج حسن
 حاج حسین فراهانی
 منبع: نگارنده

رنگ در قالی‌های بافت فراهان کارپت

رنگ‌های مورد نیاز در بافت قالی تماماً توسط مدیریت و در کارگاه رنگ‌رزی این مجموعه، رنگ و پس از طی مراحل خشک و تثبیت برای استفاده در اختیار بافنده قرار می‌گیرد. ذکر این نکته خالی از لطف نیست که در تولید قالی‌های مجموعه فراهان کارپت، بیش از ۹۰ نوع طیف رنگی در متن قالی‌ها به‌کار می‌رود.

تصویر ۱۱
 رنگ‌های گیاهی مورد استفاده در قالی‌های فراهان کارپت
 منبع: نگارنده

فرآیند رنگ‌رزی طبیعی در کارگاه رنگ‌رزی فراهان کارپت

در کارگاه رنگ‌رزی شرکت فراهان کارپت، به سیاق سنتی و تبعیت از همان فرآیند گذشته، رنگ‌رزی خامه‌ها با استفاده از رنگ‌زاهای گیاهی طی مراحل زیر انجام می‌گیرد. ۱- اضافه نمودن زاج سفید به آب ۴۰ درجه. ۲- هم زدن و وارد کردن خامه به محلول زاج. ۳- بیرون

بیکره

فصل نامه، دانشکده هنر؛ دانشگاه شهید چمران اهواز
پژوهشی در طرح‌ها و نقشه‌های قالی فراهان با تأکید بر تولیدات فراهان کارپت
دوره هشتم شماره هجدهم - زمستان ۹۸
۳۲

آوردن و آویزان کردن خامه‌هایی که در محلول بوده. ۴- اضافه کردن رنگزای طبیعی به محلول. ۵- اضافه کردن خامه‌ها به صورت باز شده به محلول رنگی. ۶- بیرون آوردن خامه‌ها و آویزان کردن آن‌ها (مرحل نخست) - خامه‌ها در این مرحله رنگ کم‌تری به خود گرفته است. ۷- باز کردن یا لا دادن (در اصطلاح محلی شند کردن) مجدد کلاف‌ها. ۸- وارد کردن مجدد خامه‌ها به محلول رنگی و جوشاندن خامه‌ها در دمای ۱۰۰ درجه به مدت ۳۰ دقیقه و خواباندن و نگه‌داشتن خامه‌ها به مدت ۴ ساعت (البته مدت نگهداشتن در محلول بستگی به سبزی و روشنی خامه رنگی خواهد داشت).

تصویر ۱۲

فرآیند کلاف‌کردن و رنگرزی خامه در کارگاه رنگرزی مجموعه فراهان کارپت، اراک
منبع: نگارنده

طرح‌ها و نقشه‌های قالی‌های تولید فراهان کارپت

شرکت فراهان کارپت در طراحی نقشه‌های قالی‌های خود بر دو رهیافت تمرکز دارد. نخست طراحی مدرن و خلاقانه که بر مبنای خلاقیت هنرمند طراح و نگرش و خواست مخاطب و سلیقه بازار. دوم بازآفرینی و بازبافی طرح‌ها و نقشه‌های اصیل فراهان (ساروق) و اراک بر مبنای تغییر و تحول در طرح و نقش و رنگ و ساختار. نکته قابل توجه در قالی‌های فراهان کارپت، علاوه بر ضابطه‌بندی در فرآیند تولید و نگاه معقولانه در انتخاب و اجرای عناصر زیباشناختی و فن‌شناختی، نام‌گذاری طرح‌ها و نقشه‌های قالی است به گونه‌ای که هر قالی یا نقشه با یک نام و گند مختص به خویش شناخته می‌شود. در جدول (۱) و (۲)، نمونه‌هایی از قالی‌های تولیدی و بازآفرینی شده بر مبنای طرح‌های اصیل و قدیمی و نیز طرح‌های مدرن و نوآورانه شرکت فراهان کارپت همراه با مختصات نشان داده شده است.

تصویر	تکنیک	اندازه (سانتی متر)	کد	نام طرح و نقشه	
	ساروق	۳,۱۵*۲,۱۹	۱۲۱۳۳۷	پالیز	۱
	ساروق	۲,۴۸*۱,۷۸	۱۲۱۳۳۲	یاسمن	۲
	ساروق	۲,۲۷*۱,۷۵	۱۲۱۳۱۶	آهو	۳
	چشمه	۱,۸۰*۱,۶۰	۱۲۱۱۶۴	سار	۴
	چشمه	۶,۳۰*۵,۸۰	۱۲۱۱۵۶	ساقی	۵
	ساروق	۱,۵۱*۲,۳۸	۱۲۱۱۳۰	مهاجران	۶

جدول ۱

مختصات قالی‌های تولید شرکت فراهان
کارپت - قالی‌های بازآفرینی شده بر مبنای
طرح‌های اصیل و قدیمی
منبع: شرکت فراهان کارپت

تصویر	تکنیک	اندازه (سانتی متر)	کد	نام طرح و نقشه	
	چشمه	۸,۰۰*۴,۰۰	۱۲۰۰۹۸	ریحان	۱
	چشمه	۱,۵۰*۲,۵۰	۱۲۰۰۹۵	بُن-چنار	۲
	چشمه	۱,۵۴*۲,۰۷	۱۲۱۰۷۶	مهاجر	۳
	چشمه	۲۰۰*۳۰۰	۱۲۰۰۵۸	زرنوش	۴
	چشمه	۱۶۰*۲۶۰	۱۲۰۰۹۹	تلخاب	۵
	میقان	۱۸۰*۱۲۳	۱۲۱۰۱۲	تفرش	۶

جدول ۲

مختصات قالی‌های تولید شرکت فراهان کارپت
قالی‌های مدرن و نوآورانه شده
منبع: شرکت فراهان کارپت

نتیجه

مکتب قالی بافی فراهان، یکی از برجسته‌ترین قطب‌های بافندگی غرب ایران است که فعالیت آن از قرن نوزدهم آغاز گشت. قالی فراهان با سابقه‌ای طولانی در تولید و صادرات، از کیفیت زیباشناختی و فن‌شناختی منحصر به فردی برخوردار است. دو عنصر شهرت جهانی به واسطه کیفیت و هم‌چنین تنوع و فراوانی قالی فراهان، از شاخص‌هایی است که در توان‌مندی و ظرفیت بالای آن برای بازاریابی، تولید و تکثیر تأثیرگذار است. از این رهگذر قالی‌های فراهان و مشخصاً ساروق، قالی‌های کاربردی-موزه‌ای است. طراح و نقشه‌های قالی فراهان شامل انواع طرح‌های لچک و ترنج، محرابی، دسته‌گلی، انواع ماهی و بُته و نقوش متفرقه می‌باشد. از این‌رو، ویژگی‌های یاد شده باعث شد تا مجموعه فراهان کارپت با مدیریتی منسجم، مواد و مصالح کیفی و مرغوب، طرح و نقش‌های متنوع در زمینه و ساختاری با دو هویت مدرن و سنتی به‌طور هدف‌مند و آگاهانه محصولاتی زیبا و با کیفیت به مقصد بازارهای هدفی که از پیش با سلیقه‌یابی و بازاریابی مناسب و دیپلماسی هنری، مشخص و معلوم گشته، تولید و صادر می‌گردد. فرآیند و مراحل تولید قالی فراهان در مجموعه فراهان کارپت گام به گام و زیر نظر مدیریت مجموعه انجام می‌شود. رنگ و خامه‌های رنگی مورد استفاده توسط رنگرهای طبیعی و در کارگاه رنگرزی فراهان کارپت انجام می‌شود. رسیدن پشم و بافت قالی نیز به صورت طبیعی و سنتی توسط زنان هنرمند و بافنده انجام می‌گیرد. اما یکی از مهم‌ترین مراحل در این مجموعه، طراحی نقشه است که این مهم هم توسط طراحان زُیده و ماهر پیشکسوت (استاد داوود بُرجی) و استادان جوان خلاق طراحی و ترسیم می‌گردد. امروزه تولیدات فراهان کارپت به بازارهای آمریکا، اروپا، شرق دور، حوزه خلیج فارس و غیره صادر می‌گردد.

پی‌نوشت

۱. «شهرستان فراهان کجاست»، ویکی‌پدیا به نقل از خبرگزاری باشگاه خبرنگاران.
۲. جغرافیای تاریخی استان مرکزی.
۳. ثبت جهانی در سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO : world intellectual property organization)، بر پایه معاهده لیسبون و طی فرآیند کارشناسی مستمر و مطابق با قوانین بین‌المللی در سازمان جهانی واپیو مستقر در شهر ژنو انجام و به ثبت رسید. فرآیند ثبت جهانی که حدود یک سال به طول می‌انجامد، پس از ثبت ملی در اداره کل مالکیت صنعتی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و تنظیم اظهارنامه لیسبون و تهیه گزارش کارشناسی (شامل تاریخچه، و موقعیت جغرافیائی منطقه‌ی مورد نظر، مشخصات فنی مواد اولیه‌ی تولید شده و مورد مصرف، ویژگی‌های بافت، طرح‌ها و نقش‌ها و رنگ‌بندی)، انجام می‌شود. پرونده ارسالی به سازمان جهانی واپیو، پس از بررسی کارشناسی و استعلام و اظهار نظر تمام کشورهای عضو معاهده لیسبون، وارد مرحله نهایی شده و در صورت نبود ادعا و اشکالی از سوی کشورهای عضو، به ثبت جهانی می‌رسد.
۴. به اشتباه به گره متقارن، گره ترکی و به گره نامتقارن، گره فارسی یا سنه گفته می‌شود.
۵. در بسیاری از موارد اندازه‌ها بر مبنای طراحی و نقشه و با این هدف که اندازه‌ای استاندارد داشته و زیباتر شود دچار تغییرات جزئی می‌شوند (کم و زیاد می‌شوند).
۶. به گفته آقای محمدی کارشناس فرش اداره کل کمیته امداد استان مرکزی، در برخی از مناطق که به سفارش کمیته امداد و شرکت سهامی فرش، قالی می‌بافند، عمدتاً از کرک یا ابریشم استفاده می‌شود، از

این رو ممکن است تعداد رنگ‌ها و طیف آن‌ها در قالی‌های کرکی به عدد سی و پنج و در قالی‌های ابریشمی به عدد صد برسد.

۷. در بهار گل می‌دهد، دارای گلبرگ‌های زرد و ارغوانی است، ته گل آن شبیه گل رُز است که با جوشاندن و رنگ‌رزی رنگ کرم چرک (کدر و کمی تیره) می‌دهد. بوته خاردار و رک موقعی که از دشت اراک (خارستان)، چیده می‌شد، خشک شده و تبدیل به نوعی هیزم برای استفاده روزمره می‌شد. در دوران قاجار شغل و رک فروشی، شغلی قابل توجه بود.

۸. گل شقایق وحشی: این گل در گویش محلی به کاسه اِسکنک، معروف است. از این رو که به هنگام چیده شدن، کاسه و کُلاله آن زود شکسته شده و پَر پَر و پُژمرده می‌شود. از گل شقایق وحشی در فرایند رنگ‌رزی، نوعی پرتغالی (نارنجی) بسیار زیبا، به دست می‌آید.

۹. گل به شکل شیپور است و دنبال‌ای کشیده و بلند دارد. پرچم آن ته شیپور است و از این رو به آن، گل زبان در قفا می‌گویند. این گل در بهار شکوفه می‌کند و نمونه‌های آبی - یاسی آن در این فصل به صورت خود رو، زیاد به چشم می‌خورد. این گل در فرایند رنگ‌رزی، رنگ یاسی می‌دهد.

۱۰. سنندج

۱۱. در گویش طراحان، به نوعی ماهی درشت، زُمخت و ابتدایی گفته می‌شود (کنایه از زشت بودن شکل ماهی).

منابع

- دهگان، ابراهیم (۱۳۸۳). تاریخ اراک. تهران: نشر زرین و سیمین.
- صباحی، طاهر (۱۳۹۳). قالین (چکیده‌ای از تاریخ و هنر قالی بافی مشرق زمین). تهران: انتشارات خانه فرهنگ و هنر گویا
- مهرالزمان، نوبان (۱۳۷۶). نام مکان‌های جغرافیایی در بستر زمان. تهران: انتشارات ما.
- هانگلدین، آرمن (۱۳۷۵). قالی‌های ایرانی. ترجمه اصغر کریمی. تهران: انتشارات فرهنگ سرای یساولی.

- www.esalerugs.com

- www.pinterest.com

- www.carpetmode.com

- www.thpix.com

- www.teppich-thomas.de

- www.1stdibs.com